

การเจรจาเรื่องสิ่งแวดล้อมใน FTA ไทย-สหรัฐอเมริกา

หลุมพรางภายใต้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน¹

บัณฑิต เศรษฐกิจโรตม²

การเจรจาเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นหัวข้อสำคัญเรื่องหนึ่งในการเจรจา FTA ของสหรัฐอเมริกา มีกำหนดไว้ในกฎหมาย Trade Promotion Authority (TPA 2002) ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดกรอบ วิธีการและเป้าหมายการเจรจาจัดทำความตกลงระหว่างประเทศด้านการค้าของสหรัฐฯไว้อย่างชัดเจน ดังนั้นในข้อตกลงที่สหรัฐฯทำกับประเทศต่างๆ จะมีบทว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อม (Environment Chapter) เป็นบทเฉพาะบทหนึ่งอยู่ด้วย

วัตถุประสงค์ของการเจรจาในบทว่าด้วยสิ่งแวดล้อมที่กำหนดไว้ใน TPA มี 6 ประการ ตัวอย่างเช่น ประเทศที่จัดทำเขตการค้าเสรีกับสหรัฐฯต้องไม่ละเลยที่จะบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของตนอย่างมีประสิทธิภาพ , เสริมสร้างขีดความสามารถของคู่ค้าของสหรัฐฯในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมภายในประเทศของตน, เพื่อแสวงหาช่องทางทางการค้าแก่สินค้า บริการ และเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมของสหรัฐฯ, ต้องมั่นใจว่ามาตรการหรือนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม สาธารณสุขและความปลอดภัยของภูมิภาค จะไม่ถูกนำมาใช้เป็นข้อกีดกันทางการค้ากับสินค้าจากสหรัฐฯ โดยเลือกปฏิบัติและขาดความชอบธรรม

จะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มีทั้งในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมและด้านการค้า เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ สหรัฐก็ไม่ได้ปิดบังซ่อนเร้นผลประโยชน์ด้านการค้าที่ต้องการ โดยระบุไว้ชัดเจนว่าต้องการขายสินค้า บริการหรือเทคโนโลยีทางด้านสิ่งแวดล้อมให้กับประเทศคู่ค้ามากขึ้น ซึ่งเป็นเหตุผลที่อธิบายว่าเหตุใดทางสหรัฐฯจึงเรียกร้องให้ประเทศคู่เจรจามีการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะถ้าทำไม่ได้หรือทำได้โดยไม่มีประสิทธิภาพ ก็เป็นช่องทางให้สหรัฐฯเสนอขายสินค้าหรือบริการด้านสิ่งแวดล้อมของตนได้นั่นเอง

1. ข้อเรียกร้องที่สำคัญของสหรัฐฯ

ข้อเรียกร้องของสหรัฐฯในการเจรจาเรื่องสิ่งแวดล้อมมีสาระสำคัญ 3 ประการ ซึ่งเป็นไปตามกรอบที่กำหนดไว้ในกฎหมาย TPA คือ

1.1 การให้บังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระสำคัญของข้อเรียกร้องในประเด็นนี้ คือ ให้ประเทศคู่เจรจาต้องบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของตนอย่างมีประสิทธิภาพ (to effectively enforce environmental laws) ห้ามมิให้เกิดความล้มเหลว หย่อนยานเป็นอาชญากรรมและก่อให้เกิดผลกระทบต่อการค้าระหว่างภูมิภาค โดย

¹ เนื้อหาในบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในโครงการ “การศึกษาทบทวนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Review) เพื่อเตรียมความพร้อมในการเจรจาเขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐฯ” ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

² โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร และกลุ่ม FTA Watch (www.ftawatch.org)

กำหนดกลไกในการติดตามผลการปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของข้อเรียกร้องนี้ไว้อย่างละเอียด พร้อมทั้งได้กำหนดกลไกการระงับความเสียหายไว้อย่างกว้างขวางหลายมาตรการ ประเด็นข้อพิจารณาในเรื่องนี้มีหลายประการ เช่น การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพมีความหมายหรือประเมินกันอย่างไร ประเด็นเรื่องการลดรอนอำนาจอธิปไตยของไทยในการบังคับใช้กฎหมาย ฯลฯ

1.2 การเพิ่มระดับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมให้สูงขึ้น

สาระสำคัญ คือ กำหนดให้ประเทศคู่สัญญา มีหลักประกันว่ากฎหมายภายในประเทศของตน รวมทั้งกฎข้อบังคับ มาตรการ หลักเกณฑ์และมาตรฐานต่างๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม จะต้องอยู่ในระดับสูง (high level of environmental protection) และจะต้องพยายามปรับปรุงระดับความคุ้มครองให้ดียิ่งขึ้นอยู่ตลอด อย่างไรก็ตาม การกำหนดระดับความคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในระดับสูงนี้ ได้ถูกยอมรับว่าเป็น “สิทธิ” ของแต่ละประเทศที่จะพิจารณาตั้งระดับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของประเทศตนเองได้

ข้อพิจารณาในเรื่องนี้ คือ แม้ว่าประเทศไทยจะมีสิทธิในการตั้งระดับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของตนเองได้ แต่สหรัฐกำหนดให้ประเทศไทยต้องเพิ่มระดับความคุ้มครองให้สูงขึ้น ดียิ่งขึ้นอยู่ตลอด ผลจากเพิ่มระดับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมนี้ อาจทำให้เกิดปัญหาต่อการปฏิบัติตามเงื่อนไขในข้อการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพได้

1.3 ความสัมพันธ์กับความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

สาระสำคัญ คือ ประเทศคู่ภาคีข้อตกลง FTA ต้องยึดถือว่า ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreements : MEAs) ที่ทั้งสองประเทศเป็นภาคีอยู่ร่วมกันนั้น มีความสำคัญต่อการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติตามพันธกรณีของ MEAs เป็นส่วนสำคัญต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อมของข้อตกลง FTA ด้วย

ประเด็นข้อพิจารณาในเรื่องนี้ คือ สหรัฐกล่าวถึงเฉพาะ MEAs ที่ไทยและสหรัฐเป็นภาคีร่วมกันเท่านั้น ในความเป็นจริง ปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิก MEAs เป็นหลายฉบับ ตัวอย่างเช่น อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ พิธีสารเกียวโต แต่สหรัฐฯ ไม่ได้เป็นภาคีสมาชิกความตกลงดังกล่าว ดังนั้นตามข้อเรียกร้องของสหรัฐ จะทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาในอนาคตต่อการใช้สิทธิ หน้าที่ และการปฏิบัติตามพันธกรณีใน MEAs ที่ประเทศไทยเป็นภาคีอยู่แต่สหรัฐไม่ได้เป็นภาคี โดยเฉพาะกรณีที่มีการปฏิบัติตามพันธกรณีนี้นั้นมีความขัดแย้งกับข้อกำหนดต่างๆ ใน FTA

2. ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากข้อเรียกร้องของสหรัฐ

จากข้อเรียกร้องของสหรัฐใน 3 ประเด็นดังกล่าว อาจก่อให้เกิดผลกระทบทั้งในเชิงบวกและลบ ต่อประเทศไทยในด้านการค้าและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

2.1 ผลกระทบในทางบวก

- จากข้อกำหนดให้ประเทศไทยเข้มงวดกับการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น อาจส่งผลทำให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมของไทยดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ประโยชน์เชิงบวกในประเด็นนี้จะเกิดผลได้จริงในทางปฏิบัติหรือไม่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือ นโยบายของรัฐบาล รวมทั้งความพร้อมและประสิทธิภาพในการปฏิบัติของหน่วยงานรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย

- จากข้อกำหนดในเรื่องการเพิ่มระดับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมให้สูงขึ้นและการบังคับใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ อาจส่งผลให้มีการปรับปรุง ปฏิรูประบบกฎหมายสิ่งแวดล้อม รวมทั้งระบบและกลไกการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทย

สมมุติฐานข้างต้นนี้ มักถูกอ้างอิงอยู่เสมอเมื่อประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม แต่จากประสบการณ์ที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นว่าการที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศ ไม่ได้ส่งผลให้มีการปรับปรุงระบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างที่คาดหวัง หรือแม้แต่หลักการ ข้อกำหนดด้านสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของไทย ก็ยังไม่มีการแปลงไปสู่การปฏิบัติ ดังนั้น ผลจากข้อกำหนดในบทว่าด้วยสิ่งแวดล้อมใน F T A ก็อาจไม่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากนัก

2.2 ผลกระทบในทางลบ

- ถ้าหากประเทศไทยดำเนินการอย่างจริงจังในเรื่องการเพิ่มระดับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มงวด จะทำให้ต้นทุนภายนอก (External Cost) กลับไปสู่ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการมากยิ่งขึ้น จะเป็นผลให้ต้นทุนสินค้าเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีต้นทุนที่สูงขึ้นในการจัดการดูแลสิ่งแวดล้อม ภาคการผลิตที่ไม่พร้อมปรับตัวโดยเฉพาะธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก อาจมีปัญหาในด้านการแข่งขัน อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้ผลิต ผู้ประกอบการมีการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ปัญหาที่เกิดขึ้นอาจเป็นปัญหาในช่วงระยะสั้น แต่ในระยะยาวจะเป็นผลดีทั้งต่อการค้าและต่อสิ่งแวดล้อม

- ข้อเรียกร้องเรื่องการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของสหรัฐที่อยู่ในข้อตกลงด้านการค้านี้ ทำให้สหรัฐสามารถใช้มาตรฐานการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมเป็นเหตุในการกีดกันทางการค้าอย่างถูกกฎหมาย (เพื่อทดแทนมาตรการทางภาษีที่สหรัฐยอมลดให้กับสินค้าไทย)

- จากข้อเรียกร้องให้ประเทศไทยยึดถือเฉพาะ MEAs ที่ไทยและสหรัฐเป็นภาคีอยู่ร่วมกันนั้น จะเป็นการริดลอนสิทธิของไทยในการนำพันธกรณีหรือมาตรการที่เป็นประโยชน์มาใช้เพื่อการดูแลจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของไทย หากมาตรการดังกล่าวขัดแย้งกับข้อบทใน FTA ตัวอย่างเช่น หากไทยจะปฏิเสธให้การคุ้มครองสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรชีวภาพ ถ้าการคุ้มครองนั้นขัดการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นสิทธิของประเทศไทยตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพที่ไทยเป็นสมาชิก อยู่แต่สหรัฐไม่ได้เป็น กรณีการปฏิเสธให้สิทธิบัตรดังกล่าวจะขัดแย้งกับข้อกำหนดเรื่องทรัพย์สิน

ทางปัญญาที่สหรัฐเรียกร้อง และเป็นเหตุให้ทางสหรัฐโต้แย้งคัดค้านการดำเนินการของไทยซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาข้อพิพาทในที่สุด ฯลฯ

ดังนั้น ข้อเรียกร้องของสหรัฐในความตกลง FTA ในประเด็นเกี่ยวกับ MEAs จึงเท่ากับการเป็นการจำกัดหรือยกเลิกสิทธิของประเทศไทยที่จะใช้มาตรการหรือเครื่องมือต่างๆ ที่บัญญัติไว้ใน MEAs ที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิก เพื่อมากำหนดเป็นมาตรการปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะข้อกำหนดที่นำมาใช้เกี่ยวกับมาตรการทางการค้า ข้อเรียกร้องของสหรัฐ ในประเด็นนี้ จึงเป็นการแสดงให้เห็นเหตุผลแท้จริงที่แฝงอยู่ในเรื่องสิ่งแวดล้อมภายใต้ความตกลง FTA ว่ามีเจตนารมณ์เพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมหรือผลประโยชน์ด้านการค้ามากกว่ากัน

ผลกระทบในอีกมุมหนึ่งจากข้อเรียกร้องของสหรัฐ คือ อาจทำให้ประเทศไทยไม่สามารถปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ใน MEAs ต่างๆ ที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิก ถ้าการปฏิบัติเหล่านั้นขัดแย้งกับข้อกำหนดในเรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ในความตกลง FTA เช่น เรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เรื่องการคุ้มครองสิทธินักลงทุน เป็นต้น ประเทศไทยจึงอาจประสบกับปัญหาจากการถูกกล่าวหาฟ้องร้องว่า ละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศ

- ผลกระทบต่ออำนาจอธิปไตยของไทย เนื่องจากขาดความเป็นอิสระในการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม จากกลไกที่ตั้งขึ้นตามข้อตกลง FTA เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าของคู่สัญญาในการปฏิบัติตามข้อกำหนดต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดตั้งสภาหรือคณะกรรมการร่วมระหว่างรัฐบาล เพื่อทำหน้าที่ในการกำกับ (supervise) และพิจารณา (review) ว่าความตกลงได้รับการปฏิบัติตาม และพิจารณาข้อเสนอเพื่อการแก้ไขความตกลง, การเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง (interested persons) สามารถทำคำร้องต่อหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องทำการสอบสวนหากมีการกล่าวหาว่า มีการละเมิดกฎหมายสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานของรัฐต้องทำการสอบสวนภายในระยะเวลาอันควร , การกำหนดให้มีการจ่ายค่าปรับถ้าพิสูจน์ตัดสินได้ว่าภาคีฝ่ายหนึ่งไม่สามารถปฏิบัติตามข้อบทที่กำหนดไว้ ฯลฯ

3. ข้อเสนอต่อการเจรจาในเรื่องสิ่งแวดล้อมกับสหรัฐ

สิ่งที่ประเทศไทยต้องการ คือ การควบคุมกำกับไม่ให้เกิดการสะสมสร้างผลกระทบทำลายสิ่งแวดล้อม ข้อเรียกร้องของไทยควรมุ่งสู่เป้าหมายนี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่สหรัฐไม่อาจปฏิเสธได้เพราะสอดคล้องกับเป้าหมายเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนตามที่กล่าวอ้างไว้ในกฎหมาย TPA ของสหรัฐเอง ประเด็นการเจรจาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวมีอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่

3.1 ไม่ให้ข้อกำหนดในบทอื่น ๆ ด้านการค้าเสรี มีความขัดแย้งหรือมีผลหักล้างหลักการที่ดีเพื่อการคุ้มครองดูแลสิ่งแวดล้อมในบทว่าด้วยสิ่งแวดล้อม (Environment Chapter)

- ข้อกำหนดในบทอื่นๆ ของ FTA โดยเฉพาะในบทเรื่องการคุ้มครองการลงทุน (Investment Chapter) มีข้อกำหนดเงื่อนไขหลายประการเพื่อคุ้มครองสิทธินักลงทุนจากสหรัฐไว้สูงมาก ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น รวมทั้งปัญหาข้อพิพาท

ระหว่างการลงทุนกับเรื่องสิ่งแวดล้อม ดังเช่นกรณีข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากระหว่างนักลงทุนสหรัฐกับรัฐบาลเม็กซิโกภายใต้ความตกลงเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (NAFTA) ซึ่งเป็นผลให้ประเทศไทยไม่สามารถปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ในบทว่าด้วยสิ่งแวดล้อม ทั้งในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และการเพิ่มระดับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมให้สูงขึ้นได้

ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องระบุในเชิงหลักการให้ข้อกำหนดในบทสิ่งแวดล้อมมีผลเหนือกว่า (prevail) ข้อกำหนดในบทอื่นๆ และจะต้องพยายามกำหนดรายละเอียด มาตรฐานขั้นต่ำของการดูแลจัดการสิ่งแวดล้อมไว้ในข้อตกลง FTA เพื่อป้องกันปัญหาข้อพิพาท หรือปัญหาการตีความในการนำกฎหมาย มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมมาใช้กำกับดูแลด้านการค้าและการลงทุน โดยเฉพาะกับนักลงทุน/ผู้ประกอบการของสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และเป็นปัญหายุ่งยากและซับซ้อนต่อการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับ การบังคับใช้กฎหมายกับนักลงทุน/ผู้ประกอบการคนไทย

- ควรมีข้อกำหนดที่ชัดเจนว่า การจัดทำความตกลง FTA จะไม่เป็นข้อจำกัดต่อการดำเนินการใดๆ ของประเทศไทยในการดูแลปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนหรือประโยชน์ของสาธารณะ เนื่องจากการดำเนินงานดังกล่าวเป็นหน้าที่พื้นฐานของรัฐในการปกป้องคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้ ควรระบุให้เป็นที่ชัดเจนด้วยว่า การกำหนดนโยบายหรือมาตรการใดๆ ของรัฐที่เป็นการเพิ่มระดับความเข้มงวดหรือยกมาตรฐานในการดูแลปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพของประชาชน หรือประโยชน์ของสาธารณะ จะไม่ถูกนำมาเพื่อใช้อ้างเป็นฐานความผิดในการฟ้องร้องได้ แม้ว่ามาตรการหรือนโยบายดังกล่าวจะมีผลต่อการเพิ่มต้นทุนหรือส่งผลกระทบต่อ การประกอบกิจกรรมของนักลงทุน

3.2 ข้อเจรจาในประเด็นการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมและการระงับข้อพิพาท

ไม่ควรให้มีข้อกำหนดใดๆ ในความตกลง FTA ที่ลดทอนอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ของประเทศไทย หรือเปิดโอกาสให้สหรัฐฯ สามารถแทรกแซงกระบวนการกำหนดหรือการใช้บังคับกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมของไทย เนื่องจากการกำหนดกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมและการใช้บังคับกฎหมายนั้น เป็นอำนาจอธิปไตยของแต่ละประเทศ

นอกจากนี้ ควรมีการระบุให้ชัดเจนว่า ในกรณีที่มีข้อพิพาทระหว่างไทยกับสหรัฐฯ เกี่ยวกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับ MEAs ประเทศภาคีมีสิทธิที่จะเลือกใช้กลไกการตัดสินระงับข้อพิพาทที่กำหนดไว้ใน MEAs ด้วย ไม่ใช่ถูกบังคับให้ใช้กลไกระงับข้อพิพาทตามที่กำหนดไว้ในความตกลง FTA เท่านั้น

3.3 ข้อเจรจาในประเด็นความสัมพันธ์กับความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกในความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreements : MEAs) หลายฉบับ จึงมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดใน MEAs นั้นๆ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ พิธีสารเกียวโต

อนุสัญญาบาเซล ฯลฯ ดังนั้น จะต้องมีการระบุให้ชัดเจนว่า ข้อกำหนดต่างๆ ในความตกลง FTA จะต้องไม่มีผลต่อการจำกัดสิทธิของประเทศไทย หรือมีผลต่อการขัดขวาง สร้างอุปสรรค ให้กับประเทศไทยในการปฏิบัติตามพันธกรณีของ MEAs ที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกอยู่ หรือจะเป็นภาคีสมาชิกในอนาคต

3.4 ให้สหรัฐสนับสนุน ส่งเสริมให้ประเทศไทยสามารถบังคับใช้กฎหมาย สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่สร้างอุปสรรค หรือข้อจำกัดต่อการดำเนินงานของไทย

ตัวอย่างข้อเจรจาเรียกร้องของไทยในประเด็นนี้ เช่น ในการเจรจาเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งสหรัฐต้องการเพิ่มระดับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้สูงขึ้น ฝ่ายไทยต้องเรียกร้องให้สหรัฐยกเว้นการบังคับคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในส่วนของเทคโนโลยีที่เป็นผลดีต่อสิ่งแวดล้อม (Clean/ Green Technology) ให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีดังกล่าวต่อไทย ซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้ผู้ประกอบการไทยสามารถปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมได้ตามที่ต้องการ

หรือในการเจรจาเรื่องการเปิดเสรีภาคการเกษตร ซึ่งสหรัฐเรียกร้องให้ไทยยึดถือการปฏิบัติตามความตกลงด้านสุขอนามัย (SPS) อย่างเคร่งครัด ผลจากข้อเรียกร้องดังกล่าว จะทำให้ไทยถูกจำกัดการนำมาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อมมาใช้ เช่น หลักการระมัดระวังไว้ก่อน (Precautionary Principle) ฯลฯ เนื่องจากต้องมีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์พิสูจน์อย่างแน่ชัด ก่อนตามที่กำหนดไว้ในความตกลง SPS อันจะเป็นผลให้สินค้าเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ เช่น GMOs เข้ามาสู่ประเทศไทยมากขึ้น ทำให้ไทยต้องแบกรับความเสี่ยงกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น และเป็นปัญหาต่อการปฏิบัติตามข้อกำหนดในบทสิ่งแวดล้อม จากการที่ไม่สามารถเพิ่มระดับความคุ้มครองสิ่งแวดล้อมให้สูงขึ้น หรือไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพได้

ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ไทยควรตระหนัก คือ ทางฝ่ายสหรัฐคงมีข้อเรียกร้องต่อฝ่ายไทย ให้เปิดเสรีภาคบริการสิ่งแวดล้อม เช่น บริษัทที่ปรึกษาด้านสิ่งแวดล้อม การบริการบำบัดมลพิษต่างๆ โดยอ้างเหตุผลว่า เพื่อการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการไทยสามารถปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้น จะต้องเตรียมท่าทีจุดยืนการเจรจาในเรื่องนี้ไว้ด้วย

โดยสรุป ถ้าเราไม่สามารถเจรจาเปลี่ยนแปลงข้อเรียกร้องของสหรัฐในประเด็นต่างๆ ทั้งในบทว่าด้วยสิ่งแวดล้อม (Environment Chapter) ให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรมมากขึ้น ได้ตามที่วิเคราะห์ในบทความนี้ และไม่สามารถเจรจาเปลี่ยนแปลงข้อเรียกร้องในบทอื่นๆ ให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ข้อกำหนดต่างๆ ในบทว่าด้วยสิ่งแวดล้อมตามที่สหรัฐเรียกร้องมานี้ ก็มีสภาพเป็นเพียง “เครื่องสำอาง” ที่แต่งเติมให้ข้อตกลง FTA ดูดีขึ้นเท่านั้น แต่อันที่จริง เติมไปด้วยหลุมพรางที่ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ได้ การทำให้สิ่งแวดล้อมและการค้าเกือหนุนต่อกันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะไม่อาจเกิดขึ้นได้ในโลกแห่งความเป็นจริง